

parte de sus principales agentes, de Lucca describe la *rete di relazioni* establecidas entre los diferentes operadores que participaron en este juego financiero. Con este mismo propósito se adentra en un periodo fundamental para Milán como es la década de 1580, cuando se produce una gran necesidad de las finanzas públicas, concluyendo con la crisis del siglo XVII.

En cuanto a las relaciones comerciales, Ángel Alloza Aparicio estudia los nexos mercantiles anglo-hispanos entre 1630 y 1660. Analiza cómo la influencia de los mercaderes ingleses aumentó exponencialmente desde 1630 en las costas peninsulares, sobre todo en el litoral andaluz y alicantino. Todo ello se truncó en buena medida con la guerra que tuvo lugar entre la Commonwealth de Cromwell y Felipe IV (*The Western Design*) en la década de 1650. En una situación tan compleja para estas dos potencias, el autor reflexiona sobre qué supuso el enfrentamiento, a partir del cual Inglaterra consiguió una posición estratégica en el Caribe.

En relación al tercer punto de discusión, tres son los artículos que reflexionan fundamentalmente sobre los patrones de riqueza de la aristocracia y la nobleza. De este modo, resulta sugerente la revisión historiográfica que realiza Francisco José Aranda Pérez sobre cómo la riqueza fue uno de los criterios básicos de la consideración social y también política. Francisco Fernández Izquierdo realiza asimismo una reflexión historiográfica sobre las bases económicas de las grandes familias nobiliarias, la gestión de sus rentas y haciendas, y su vinculación a las actividades comerciales, siempre teniendo presente el poder político. Aunque sin duda uno de los apartados más interesantes es el relacionado con los bienes patrimoniales y las rentas de este estamento. El patrimonio nobiliario también es tratado por Miguel F. Gómez Vozmediano, quien estudia la gestión patrimonial de la aristocracia castellana entre los siglos XV y XVIII, centrándose en la administración de las haciendas señoriales y sus oficiales y describiendo las tipologías documentales que producen en el mundo castellano.

En suma, este compendio de estudios dispares en tiempo y espacio ofrece una interesante perspectiva sobre el desarrollo del comercio y las actividades crediticias desde finales de la Edad Media y sobre cómo evolucionaron los conceptos de riqueza en la formación y consolidación de los reinos hispánicos durante la época moderna.

ESTHER TELLO HERNÁNDEZ
Institución Milà i Fontanals, CSIC. Barcelona

Mercè AVENTÍN I PUIG, *Vivències i sentiment de la mort: microanàlisis de famílies i comunitats rurals en temps feudals*, Barcelona, PangurBàn, 2014, 165 pp.

Amb motiu de la prematura jubilació de la doctora Mercè Aventín, el Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona, ha publicat un recull de treballs d'aquesta professora. Es tracta d'un conjunt de set estudis que tenen per comú denominador l'anàlisi des d'una òptica microhistòrica. Aquest aspecte queda reflectit en el subtítol, tot i que el que crida més l'atenció és el títol de la compilació. *Vivències i sentiment de la mort*. Amb aquestes paraules l'autora deixa ben clar que vol situar el punt de mira de l'observació del passat en aquells

elements que per ella tenen un interès primordial: la vida rural, el crèdit, el comerç... i la mort. Així també es pot intuir a través del títol quina és la temàtica principal dels diferents capítols del llibre.

En aquests estudis la professora Aventín posa de manifest la seva trajectòria investigadora i la seva formació. En ells s'hi reflecteix el seu pas per l'Institut Francesco Datini, o que ha treballat al costat de Guy Bois, Michel Vovelle o Pierre Vilar. El mètode de treball, que inclou l'anàlisi de fonts com testaments, establiments, sentències, censals o ordinacions municipals, fins i tot documents extrets d'arxius privats, té en l'anàlisi microhistòrica o els temes sobre els que centra l'atenció un exemple de la influència de la historiografia francesa i d'alguns dels seus representants més importants. El resultat de la recerca de la professora Aventín no són únicament aquests set articles; va més enllà, com es demostra en el llistat de publicacions que s'insereix en el capítol introductori, redactat pels responsables de l'edició del llibre. A partir del treball amb les fonts arriba a dades concloents sobre el castell nou de Llinars del Vallès, o sobre la Vilanova de Vilamajor. Els censals aporten dades sobre la relació entre crèdit i salvació eterna, un tema que queda explícit en el títol del llibre; com també es posa de manifest la presència de la mort i la seva relació amb la família. Destaca així mateix l'establiment d'un model teòric sobre la pagesia catalana, capítol que recull les conclusions de la seva tesi doctoral. El volum es tanca amb un article sobre el comerç del vi i el seu control per part de les autoritats municipals a través de la normativa continguda en les ordinacions.

La importància d'aquest llibre rau en el fet de tenir recollits en un sol volum alguns dels estudis més representatius de la vida acadèmica de la doctora Mercè Aventín.

DANIEL PIÑOL ALABART
IRCVM-Universitat de Barcelona

János M. BAK, Ivan JURKOVIĆ (eds.), *Chronicon: Medieval Narrative Sources. A chronological guide with introductory essays*, Turnhout, Brepols, 2013, 493 pp. (Brepols Essays in European Culture; 5). ISBN 978-2-503-54833-3.

Aquest recull constitueix una guia pràctica que té per objectiu facilitar la cerca de fonts narratives medievals a partir d'una classificació geogràfica i cronològica. Tal i com especifiquen els editors, s'entenen per fonts narratives tots aquells subgèneres que poden encabir-se dins l'ampli ventall de la historiografia medieval (annals, cròniques, biografies, històries, *gesta*, i fins i tot obres hagiogràfiques). Al tractar-se d'una eina de consulta i recerca que remet a bibliografia especialitzada, només s'inclouen aquelles fonts de les quals existeixen edicions impreses o traduccions en llengües modernes. A banda dels autors grecollatins, s'han afegit també aquelles obres considerades més significatives en llengua vernacla.

El llibre s'estructura en tres apartats. En primer lloc, s'inicia amb nou assajos (pp. 113-137) al voltant dels gèneres de la narració històrica i dels mètodes de la historiografia medieval. S'aborda, a més a més, la qüestió de les fonts bizantines, musulmanes i de la cristiandat oriental, i s'inclou un darrer article dedicat a la problemàtica de la digitalització de les fonts narratives medievals.